

موانع پیش‌برد کشاورزی ارگانیک در شهرستان بستک (هرمزگان)

صدیقه پرون^۱، قدریه پرون^۲ و عبدالمجید پرون^۳

چکیده

هدف کلی این پژوهش بررسی موانع پیش‌برد کشاورزی ارگانیک از دیدگاه متخصصان زمینه کشاورزی شهرستان بستک در استان هرمزگان می‌باشد. روش انجام تحقیق پیمایشی و از نوع توصیفی - همبستگی بود. جامعه آماری این تحقیق شامل ۱۰۰ نفر از کشاورزان و کارشناسان بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۴ بود که به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. ابزار اصلی تحقیق پرسشنامه بود که روایی و پایایی آن با نظرخواهی از کارشناسان و نرم‌افزار SPSS تأیید شد. در این تحقیق سه عامل بازدارنده بر پیش‌برد کشاورزی ارگانیک و دیدگاه کشاورزان و کارشناسان مورد بررسی قرار گرفت که این عوامل شامل موانع اقتصادی، موانع شناختی و اطلاعاتی و موانع بینشی می‌باشند. نتایج نشان داد که موانع اقتصادی در اولویت است همچنین همبستگی مثبت و معنی‌داری بین موانع اقتصادی و موانع بینشی بر روند پیش‌برد کشاورزی ارگانیک و دیدگاه کشاورزان و کارشناسان کشاورزی وجود دارد. همچنین در این تحقیق بین مشخصات فردی و حرفه‌ای با روند پیش‌برد کشاورزی ارگانیک از دیدگاه کشاورزان و کارشناسان رابطه وجود دارد که سن دارای رابطه منفی و تحصیلات و میزان آشنایی با کشاورزی ارگانیک رابطه مثبت و معنی‌دار داشتند.

واژه‌های کلیدی: کشاورزی ارگانیک، عوامل بازدارنده، موانع اقتصادی، موانع بینشی، موانع شناختی و اطلاعاتی، شهرستان بستک

مقدمه

در دهه‌های اخیر، امنیت و سلامت غذا به‌عنوان مسئله اصلی در بسیاری از کشورها و بزرگ‌ترین دغدغه بسیاری از دولت‌ها شناخته شده است. کاهش مخاطرات زیست‌محیطی، بهداشت

^۱ مربی و دانشجوی دکتری، گروه کشاورزی، دانشگاه پیام نور

^۲ دانش‌آموخته کارشناسی ارشد، رشته زراعت، گروه کشاورزی، دانشگاه پیام نور کرج

^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد، رشته شیلات، گروه منابع طبیعی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بندرعباس و کارشناس امور زمین اداره منابع طبیعی

استان هرمزگان

حرفه‌ای، بهره‌وری اقتصادی، درآمد و سلامت جامعه تابع یک فاکتور اساسی تحت عنوان تنوع تغذیه و سلامت فرآورده‌های غذایی مورد مصرف جامعه است (۱).

امروزه رویکرد جهانی به سمت کشاورزی ارگانیک است. در این سیستم از کشاورزی که شاید برگرفته از کشاورزی سنتی باشد، سعی بر این است تا از نهاده‌هایی که منشأ شیمیایی دارند استفاده نشود (۴). کشاورزی ارگانیک به مجموعه‌ای از عملیات گفته می‌شود که باهدف کاهش مصرف نهاده‌های غیرطبیعی به اجرا درمی‌آید و در آن مصرف کود و سموم شیمیایی، مواد نگه‌دارنده سنتز شده، داروهای شیمیایی، ارگانوسم‌های تولیدشده به روش مهندسی ژنتیک و پساب‌ها کنار گذاشته می‌شود (۷). کشاورزی ارگانیک مدیریت تولید مناسب است که باعث تقویت و توسعه سلامت اکوسیستم‌های زیستی، چرخه‌های زیستی و فعالیت بیولوژیکی خاک می‌شود (۲).

کشاورزی ارگانیک در میان تمام شیوه‌های مختلف، یکی از روش‌هایی است که از محیط‌زیست محافظت می‌کند. سیستم تولید ارگانیک بر اساس استانداردهای خاص و دقیق تولید باهدف دستیابی به اکوسیستم کشاورزی بهینه است که از نظر اجتماعی، اکولوژیکی و اقتصادی پایدار است (۶) اساس کار در کشاورزی ارگانیک پیشگیری از مشکلات است تا درمان‌ها. در کشاورزی ارگانیک یا زیستی با استفاده مناسب از منابع تجدید پذیر امکان و توان تولید مقادیر قابل قبولی از محصولات زراعی، دامی و مواد غذایی موردنیاز انسان و همچنین شرایطی همانند مصونیت در برابر آفات و بیماری‌ها برای گیاهان و دام‌ها فراهم می‌شود (۳).

پژوهشگران موانع و محدودیت‌های گذار به کشاورزی ارگانیک را به سه بخش اقتصادی، شناختی و بینشی تقسیم می‌کنند. موانع اقتصادی نخستین مانع در راه تبدیل یک کشت بوم متعارف به سامانه ارگانیک است (۱۳ و ۹). موانع شناختی به‌عنوان عامل محدودکننده که کشاورزان با کمبود و یا نبود اطلاعات و دانش درباره کشاورزی برای تبدیل مزارع به شیوه ارگانیک مواجه هستند. کشاورزی ارگانیک به روش‌ها و عملیات نوین و مدیریت کارآمد مزرعه نیازمند است که اغلب کشاورزان اطلاعات اندکی در این خصوص دارند (۱۲).

موانع بینشی محدودیت‌هایی را برای تبدیل به سمت کشت ارگانیک به وجود می‌آورد. موانع بینشی برخاسته از تفاوت‌های اجتماعی و فرهنگی در مورد ارزش‌ها و نگرش‌ها است. کشاورزان سعی می‌کنند در اجتماعی که زندگی می‌کنند چندان متفاوت به نظر نرسند و به عبارتی هم‌رنگ اجتماع باشند (۹).

گل زردی و همکاران (۲۰۱۲) به بررسی دیدگاه دانشجویان در مورد کشاورزی ارگانیک پرداختند که نتایج نشان داد دسترسی به اطلاعات زیست‌محیطی و همچنین نگرش نسبت به مسائل

زیست‌محیطی اثر مستقیم بر دانش به سمت کشاورزی ارگانیک دارد. همچنین گل زردی و همکاران (۲۰۱۲) در مطالعه‌ای دیگر بر روی شناخت و نگرش دانشجویان سه دانشگاه ایران به سمت کشاورزی ارگانیک در سال ۲۰۱۰ پرداختند که نتایج نشان داد که آگاهی کشاورزان به سوی کشاورزی ارگانیک پایین است. نتایج تحقیق اکبری و اسدی (۲۰۰۸) با عنوان بررسی نگرش مصرف‌کنندگان و عوامل مؤثر بر پذیرش محصولات کشاورزی ارگانیک نشان داده که بین جنسیت افراد و میزان شناخت افراد از محصولات کشاورزی ارگانیک تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. علی بیگی و همکاران (۱۳۸۵) در مورد نگرش اعضای هیئت‌علمی دانشکده‌های کشور نسبت به کشاورزی ارگانیک تفاوت معنی‌داری بین نگرش اعضای هیئت‌علمی و رشته تحصیلی آن‌ها وجود دارد. ویلر و همکاران (۲۰۰۸) در تحقیق خود با عنوان چه عواملی بر دیدگاه کشاورزی حرفه‌ای نسبت به کشاورزی ارگانیک مؤثر است به این نتیجه دست پیدا کرده است که تغییرات اقتصادی - اجتماعی مانند سن، درآمد، تحصیلات در نگرش مصرف‌کنندگان نسبت به کشاورزی ارگانیک رابطه مثبت دارد، همچنین این محقق به این نتیجه دست پیدا کرده است که جنسیت در پذیرش کشاورزی ارگانیک تأثیر دارد. یافته‌های حاصل از تحقیق ملک سهدی و همکاران (۱۳۸۷) نشان داد که دسترسی به اطلاعات کشاورزی، محیط‌زیست و سابقه کار، تأثیر مستقیم، مثبت و معنی‌داری بر دانش کشاورزان ارگانیک دارند. مطالعه یعقوبی و ناصری (۱۳۸۹) نیز نشان داد که مهم‌ترین موانع تولید محصولات ارگانیک و سالم در ایران عبارت‌اند از دانش و مهارت ناکافی کشاورزان و کارشناسان، نبود بازارهای فروش اختصاصی برای محصولات ارگانیک و همچنین عدم استقبال کشاورزان از این شیوه کشاورزی به دلایل اقتصادی می‌باشد. شهرستان بستک نیز از این مشکلات عنوان شده در سراسر کشور همچون عدم استقبال کشاورزان از شیوه کشت و پرورش ارگانیک مستثنی نیست که برای یافتن علت نیاز به بررسی بیشتر می‌باشد.

در حال حاضر، پژوهشگران به دنبال پاسخگویی به دو پرسش اساسی هستند: چرایی پرداختن به کشاورزی ارگانیک در ایران و چگونگی گذر به این نظام کشاورزی.

هدف کلی این تحقیق بررسی موانع پیش برد کشاورزی ارگانیک از دیدگاه متخصصان تجربی

و علمی کشاورزی شهرستان بستک در استان هرمزگان است و اهداف اختصاصی عبارتند از:

- ۱- بررسی ویژگی‌های فنی و حرفه‌ای کشاورزان و کارشناسان
- ۲- بررسی اهمیت موانع اقتصادی، شناختی و اطلاعاتی و بینشی از دیدگاه کشاورزان و کارشناسان

۳- بررسی دیدگاه کشاورزان و کارشناسان نسبت به عوامل بازدارنده و پیش برنده در خصوص کشاورزی ارگانیک

۴- بررسی میزان همبستگی ویژگی‌های فنی و حرفه‌ای با دیدگاه کشاورزان و کارشناسان نسبت به روند پیش برد کشاورزی ارگانیک

مواد و روش‌ها

تحقیق حاضر از نظر هدف، از نوع تحقیقات کاربردی است. از نظر گردآوری داده‌ها، میزان نظارت و درجه کنترل متغیرها و قابلیت تعمیم از نوع توصیفی - همبستگی و به روش پیمایشی با استفاده از ابزار پرسشنامه انجام شده است. جامعه آماری شامل ۱۰۰ نفر از متخصصان کشاورزی شهرستان بستک در استان هرمزگان می‌باشد. داده‌ها در سال ۱۳۹۳ با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی شده^۱ جمع‌آوری شد. در پرسشنامه، مقیاس سنجش گویه‌ها در سه بخش شامل: دیدگاه کشاورزان و کارشناسان نسبت به اهمیت عوامل بازدارنده توسعه کشاورزی ارگانیک؛ ۱۱ گویه به صورت ۱: کاملاً مخالفم، ۲: مخالفم، ۳: بی‌نظرم، ۴: موافقم، ۵: کاملاً موافقم تعریف شد و عوامل بازدارنده کشاورزی ارگانیک شامل: موانع اقتصادی؛ ۹ گویه، موانع شناختی و اطلاعاتی؛ ۵ گویه و موانع بینشی؛ ۳ گویه نیز به صورت ۱: خیلی کم، ۲: کم، ۳: تا حدی، ۴: زیاد، ۵: خیلی زیاد در نظر گرفته شد. ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای کشاورزان و کارشناسان در قالب ۵ سؤال باز و بسته سنجیده شد. روایی ظاهری و محتوایی پرسشنامه با استفاده از نظر اساتید و متخصصان کشاورزی به دست آمده است. برای تعیین پایایی پرسشنامه به کمک نرم‌افزار SPSS، آلفای کرونباخ^۲ برای قسمت‌های مختلف پرسشنامه بین ۰/۷۵ تا ۰/۸۵ محاسبه شد که نشان می‌دهد پرسشنامه از پایایی مناسب برخوردار بوده است. پرسشنامه تأیید شده در اختیار کشاورزان قرار گرفت که در نهایت ۱۰۰ پرسشنامه با نرخ بازگشت ۸۰ درصد جمع‌آوری شد و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج و بحث

ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای

بر اساس یافته‌های به دست آمده میانگین سنی به دست آمده کشاورزان حدود ۳۳ سال بوده است که جوان‌ترین آن‌ها ۱۹ سال و مسن‌ترین آن‌ها ۵۷ سال سن داشتند. از لحاظ سابقه اشتغال، میانگین اشتغال پاسخگویان حدود ۱۰ سال بود که کمترین مدت اشتغال ۱ و بیشترین آن ۲۸ سال بوده است.

¹ Stratified Random Sampling

² Cronbach's Alpha

از لحاظ جنسیت ۷۷/۵ درصد افراد را مردان و ۲۲/۵ درصد از آن‌ها را زنان تشکیل می‌دادند. در مورد تحصیلات افراد، ۱۶/۳ درصد آن‌ها تحصیلات زیر دیپلم، ۲۷/۵ درصد دیپلم، ۱۶/۳ درصد کاردانی، ۲۸/۸ درصد کارشناسی و ۱۱/۳ درصد کارشناسی ارشد و بالاتر بود (جدول ۱).

جدول ۱- ویژگی‌های فردی پاسخ‌دهندگان

متغیر	سطوح متغیر	فراوانی	درصد	میانگین	انحراف معیار	کمینه	بیشینه
سن (سال)	<۲۶	۶	۷/۵				
	۲۶-۳۲/۹	۳۸	۴۷/۵				
	۳۳-۴۲/۹	۲۷	۳۳/۷۵	۳۳/۲۸	۶/۸۶	۱۹	۵۷
	۴۳ و >۴۳	۹	۱۱/۲۵				
	کل	۸۰	۱۰۰				
	<۵	۱۴	۱۷/۵				
سابقه اشتغال (سال)	۵-۹/۹	۲۶	۳۲/۵				
	۱۰-۱۴/۹	۲۳	۲۸/۷۵	۱۰/۰۳	۶/۰۱	۱	۲۸
	۱۵-۱۹/۹	۱۱	۱۳/۷۵				
	۲۰ و <۲۰	۶	۷/۵				
	کل	۸۰	۱۰۰				
	مرد	۶۲	۷۷/۵				
جنسیت	زن	۱۸	۲۲/۵	-	-	-	-
	کل	۸۰	۱۰۰				
	زیر دیپلم	۱۳	۱۶/۳				
	دیپلم	۲۲	۲۷/۵				
	کاردانی	۱۳	۱۶/۳				
	کل	۴۸	۶۰				
تحصیلات	کارشناسی	۲۳	۲۸/۸	-	-	-	-
	کارشناسی ارشد و بالاتر	۹	۱۱/۳				
	کل	۸۰	۱۰۰				

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نتایج به دست آمده در مورد میزان آشنایی کشاورزان و کارشناسان منطقه به کشاورزی ارگانیک نشان‌دهنده این است که ۱۰ درصد از آن‌ها هیچ، ۱۷/۵ درصد در حد کم، ۴۸/۸ درصد تا حدودی و ۲۳/۸ درصد به مقدار زیاد با کشاورزی ارگانیک آشنا بوده‌اند؛ یعنی اکثریت افراد تا حدی با کشاورزی ارگانیک آشنا بوده‌اند (جدول ۲).

جدول ۲- ویژگی حرفه‌ای پاسخ‌دهندگان

متغیر	سطوح متغیر	فراوانی	درصد	میانگین*	انحراف معیار	کمینه	بیشینه
میزان آشنایی با کشاورزی ارگانیک	هیچ	۸	۱۰	۲/۸۶	۰/۸۹	۱	۴
	کم	۱۴	۱۷/۵				
	تا حدودی	۳۹	۴۸/۸				
	زیاد	۱۹	۲۳/۸				
کل		۸۰	۱۰۰				

مأخذ: یافته‌های تحقیق، *۱: هیچ، ۲: کم، ۳: تا حدودی، ۴: زیاد

پیش برد کشاورزی ارگانیک از دیدگاه متخصصان کشاورزی

کشاورزان و کارشناسان در مورد گویه‌هایی چون "کشاورزی ارگانیک با قوانین طبیعت و محیط‌زیست همسویی بیشتری دارد" و "مواد غذایی ارگانیک برای مصرف‌کننده سالم‌تر از مواد غذایی تولیدشده به شیوه رایج است" دیدگاهی کاملاً موافق از خود نشان داده‌اند. همچنین گویه‌های "کشاورزی ارگانیک اثرات زیان‌آور کمتری برای محیط‌زیست و تولیدکنندگان مواد غذایی ارگانیک دارد" و "مواد غذایی ارگانیک نسبت به مواد غذایی تولیدشده به شیوه رایج، کمتر حاوی باقی‌مانده سموم‌اند" را از لحاظ اهمیت در مراحل بعدی قراردادند. همان‌طور که انتظار می‌رفت کشاورزان و کارشناسان این چهار گویه را که در مورد سلامت انسان و محیط‌زیست است از نظر میزان اهمیت بالاتر از بقیه گویه‌ها قراردادند چون به خطر افتادن سلامت کره زمین و انسان‌ها با افزایش انواع بیماری‌ها و سرطان‌ها باعث شد که افراد به فکر چاره برای کاهش این معضل باشند و شرایط اقتصادی در اولویت‌های بعدی قرار گرفت به طوری که گویه‌های "کشاورزی ارگانیک باعث بهبود وضعیت روستائیان و جامعه روستایی می‌شود" و "کشاورزی ارگانیک به دلیل کمتر بودن هزینه‌های متغیر نهاده، یکسان بودن هزینه‌های ثابت و بالاتر بودن قیمت محصولات ارگانیک نسبت به کشاورزی رایج مقرون به صرفه تر است" بنابراین همان‌طور که نتایج نشان می‌دهد در کشاورزی ارگانیک اول به جوانب سلامت محیط‌زیست و انسان توجه می‌شود و بقیه جوانب در اولویت‌های بعدی قرار دارند (جدول ۳).

جدول ۳- پیش‌برد کشاورزی ارگانیک از دید پاسخ‌دهندگان

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین*	دیدگاه
۱	۰/۱۲۲	۰/۵۵	۴/۴۸	کشاورزی ارگانیک با قوانین طبیعت و محیط‌زیست همسویی بیشتری دارد.
۲	۰/۱۲۵	۰/۵۷	۴/۵۶	مواد غذایی ارگانیک برای مصرف‌کننده سالم‌تر از مواد غذایی تولیدشده به شیوه رایج است.
۳	۰/۱۲۶	۰/۵۸	۴/۵۸	کشاورزی ارگانیک اثرات زیان‌آور کمتری برای محیط‌زیست و تولیدکنندگان مواد غذایی ارگانیک دارد.
۴	۰/۱۵۹	۰/۷۱	۴/۴۶	مواد غذایی ارگانیک نسبت به مواد غذایی تولیدشده به شیوه رایج، کمتر حاوی باقی‌مانده سموم‌اند.
۵	۰/۲۲۰	۰/۹۱	۴/۱۲	کشاورزی ارگانیک محصولات باکیفیت بالاتر و طعم و مزه بهتر تولید می‌کند.
۶	۰/۲۷۵	۱/۰۹	۳/۹۶	برای تولید مواد غذایی به شیوه ارگانیک نسبت به مواد غذایی معمولی بایستی مقررات سخت‌تری را برای کنترل همه موارد به کاربرد.
۷	۰/۲۹۳	۱/۰۶	۳/۶۱	اگر هزینه‌های غیرمستقیم تولید مواد غذایی رایج در قیمت آن‌ها لحاظ شود، آنگاه هزینه تولید مواد غذایی ارگانیک مشابه و یا حتی پایین‌تر از مواد غذایی رایج خواهد شد.
۸	۰/۳۰۵	۱/۱۳	۳/۷۱	بسیاری از مردم به اعتقاد اینکه مواد غذایی ارگانیک مغذی‌تر و سالم‌تر از مواد غذایی معمول هستند، ترجیح می‌دهند پول بیشتری بپردازند.
۹	۰/۳۰۴	۱/۱۲	۳/۶۸	در کشاورزی ارگانیک نسبت به کشاورزی رایج از نیروی کار بیشتری استفاده می‌شود.
۱۰	۰/۳۱۸	۱/۱۷	۳/۶۷	کشاورزی ارگانیک به دلیل کمتر بودن هزینه‌های متغیر نهاده، یکسان بودن هزینه‌های ثابت و بالاتر بودن قیمت محصولات ارگانیک نسبت به کشاورزی رایج مقرون‌به‌صرفه‌تر است.
۱۱	۰/۳۶۵	۱/۲۶	۳/۴۵	کشاورزی ارگانیک باعث بهبود وضعیت روستائیان و جامعه روستایی می‌شود.

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱: کاملاً مخالفم، ۲: مخالفم، ۳: بی‌نظم، ۴: موافقم، ۵: کاملاً موافقم

اهمیت گویه‌های بازدارنده

- موانع اقتصادی

درخصوص گویه‌های مربوط به موانع اقتصادی، گویه‌های "طول دوره گذر، زیان مالی به همراه دارد"، "وجود بازار نامناسب برای فروش محصولات ارگانیک که باعث کاهش درآمد خواهد شد" و "گران بودن محصولات کشاورزی ارگانیک نسبت به غیر ارگانیک" به ترتیب با ضریب تغییر ۰/۲۴۲، ۰/۲۶ و ۰/۲۸۷ بیشترین میزان اهمیت را در عدم توسعه کشاورزی ارگانیک دارا می‌باشد.

همان‌طور که در مطالعات مختلف نشان می‌دهد (۱۲) نخستین مانع در راه تبدیل یک کشت بوم متعارف به سامانه ارگانیک، مخاطرات مالی است. وقتی کشاورزی تصمیم می‌گیرد که زمین خود را به کشت محصولات ارگانیک اختصاص دهد قبل از شروع به این عمل، آن‌ها از لحاظ اقتصادی بررسی می‌کند و در صورتی که از لحاظ اقتصادی مقرون به صرفه نباشد، صرف نظر می‌کند. حال اگر تبدیل به راحتی میسر شود، چون هنوز برای بسیاری محصولات ارگانیک تقاضای اندکی وجود دارد و بازار مناسبی ندارند فروش محصول در یک بازار نامناسب، کاهش درآمد را در پی خواهند داشت. در نتیجه این مشکلات اولویت‌های بعدی را دارا می‌باشند (جدول ۴).

جدول ۴- میزان اهمیت گویه‌های اقتصادی بر عدم پیش برد کشاورزی ارگانیک از دیدگاه پاسخ‌دهندگان

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین*	موانع اقتصادی
۱	۰/۲۴۲	۰/۸۵	۳/۵	طول دوره گذر، زیان مالی به همراه دارد
۲	۰/۲۶	۰/۹۶	۳/۶۸	وجود بازار نامناسب برای فروش محصولات ارگانیک که باعث کاهش درآمد خواهد شد.
۳	۰/۲۸۷	۱/۰۴	۳/۶۲	گران بودن محصولات کشاورزی ارگانیک نسبت به غیر ارگانیک
۴	۰/۲۹۵	۱/۰۲	۳/۴۵	عدم اطمینان از میزان عملکرد و دسترسی به بازار مناسب بعد از تحویل
۵	۰/۲۹۹	۱/۰۴	۳/۴۷	نیاز به نیروی کار بیشتر که پرداخت دستمزد این نیرو را با مشکل مواجه می‌کند.
۶	۰/۳۳۸	۱/۲۰	۳/۵۵	محدود بودن تولید و عرضه محصولات ارگانیک
۷	۰/۳۴۴	۱/۱۱	۳/۲۲	هزینه‌های بالای مربوط به روند صدور گواهی برای کشاورزان خرده‌مالک در کشورهای در حال توسعه
۸	۰/۳۸۰	۱/۲۶	۳/۳۱	تقاضای اندک محصولات ارگانیک
۹	۰/۳۹۴	۱/۱۹	۳/۰۲	عدم حمایت مال دولت از کشاورزان ارگانیک

مأخذ: یافته‌های تحقیق، * ۱: خیلی کم، ۲: کم، ۳: تا حدی، ۴: زیاد، ۵: خیلی زیاد

- موانع شناختی و اطلاعاتی

در مورد میزان اهمیت گویه‌های شناختی و اطلاعاتی بر عدم پیش برد کشاورزی ارگانیک "انتظارات نابجا از میزان عملکرد محصولات ارگانیک" و "وجود تصورات غلط در کشاورزان درباره تبدیل مزارع خود به شیوه ارگانیک" دارای بیشترین میزان اهمیت بوده است. یکی از مهم‌ترین مانع این است که کشاورز تصور می‌کند به محض اجرای کشاورزی ارگانیک حتماً به سرعت نتیجه گرفته و محصولاتی با عملکردهای بالا برداشت می‌کند. همچنین مورد مهم دیگر این است که کشاورزان فکر

می‌کنند برای رفتن به سمت کشاورزی ارگانیک باید مراحل اداری سختی را پشت سر گذاشت و تصور آنان بر این است که بازرسان کشاورزی ارگانیک سخت‌گیر هستند. کشاورزی ارگانیک به‌روش‌ها و عملیات نوین و مدیریت کارآمد مزرعه نیازمند است که اغلب کشاورزان هیچ اطلاعاتی از آنان ندارند که در اولویت‌های بعدی قرار گرفته‌اند (جدول ۵).

جدول ۵- میزان اهمیت گویه‌های شناختی و اطلاعاتی بر عدم پیشبرد کشاورزی ارگانیک از دیدگاه پاسخ‌دهندگان

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین*	موانع شناختی و اطلاعاتی
۱	۰/۳۲۷	۱/۱۲	۳/۴۲	انتظارات نابجا از میزان عملکرد محصولات ارگانیک
۲	۰/۳۳۰	۱/۰۵	۳/۱۸	وجود تصورات غلط در کشاورزان درباره تبدیل مزارع خود به شیوه ارگانیک
۳	۰/۳۳۴	۱/۰۷	۳/۲۰	وجود مؤسسات ترویج غیرمتخصص که موجب برداشت غلط از شیوه‌های ارگانیک
۴	۰/۳۶۶	۱/۲۲	۳/۳۳	کمبود و یا نبود اطلاعات و دانش درباره کشاورزی ارگانیک
۵	۰/۳۸	۱/۱۵	۳/۰۲	دشواری در دسترسی به اطلاعات ضروری

مأخذ: یافته‌های تحقیق، * ۱: خیلی کم، ۲: کم، ۳: تا حدی، ۴: زیاد، ۵: خیلی زیاد

- موانع بینشی

از نظر کشاورزان و کارشناسان بیشترین میزان اهمیت بر روی "تردید در تصمیم‌گیری به‌منظور به‌کارگیری کشاورزی ارگانیک" بوده است، همان‌طور که در قسمت موانع شناختی نیز گفته شد، کمبود و یا نبود اطلاعات و دانش درباره کشاورزی ارگانیک از مهم‌ترین موانع بوده است که این کمبود اطلاعات باعث شده که کشاورز از مزایای کشاورزی ارگانیک اطلاعاتی کافی نداشته باشد و در نتیجه در به‌کارگیری کشاورزی ارگانیک دچار شک و تردید شود (جدول ۶).

جدول ۶- میزان اهمیت گویه‌های بینشی در عدم پیش برد کشاورزی ارگانیک از دیدگاه پاسخ‌دهندگان

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین*	موانع بینشی
۱	۰/۳۵۶	۱/۰۹	۳/۰۶	تردید در تصمیم‌گیری به‌منظور به‌کارگیری کشاورزی ارگانیک
۲	۰/۳۸۷	۱/۱۴	۳/۰۱	وجود روحیه محافظه‌کاری در بین کشاورزان و تولیدکنندگان محصولات ارگانیک
۳	۰/۵۳۳	۱/۲۷	۲/۳۸	وجود یک بینش نادرست در بین کشاورزان که در صورت عرضه محصولاتشان با برچسب سبز یا ارگانیک در بین دوستان و آشنایان انگشت‌نما خواهند شد و مورد تمسخر قرار خواهند گرفت

مأخذ: یافته‌های تحقیق، * ۱: خیلی کم، ۲: کم، ۳: تا حدی، ۴: زیاد، ۵: خیلی زیاد

میزان اهمیت هر یک از زیر بخش‌های عوامل بازدارنده به ترتیب اولویت همان‌طور که در جدول (۷) دیده می‌شود اولویت عوامل بازدارنده به این ترتیب است: موانع اقتصادی با ضریب تغییرات ۰/۳۸۵، موانع شناختی و اطلاعاتی با ضریب تغییرات ۰/۳۹۴ و موانع بینشی با ضریب تغییرات ۰/۵۴۷ (جدول ۷).

جدول ۷- میزان اهمیت زیر بخش‌های عوامل بازدارنده در پیش برد کشاورزی ارگانیک از دیدگاه کشاورزان و کارشناسان

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین*	میزان اهمیت هر یک از زیر بخش‌های عوامل بازدارنده
۱	۰/۳۸۵	۱/۳۱	۳/۴۲	موانع اقتصادی
۲	۰/۳۹۴	۱/۲۷	۳/۲۳	موانع شناختی و اطلاعاتی
۳	۰/۵۴۷	۱/۵۳	۲/۸۱	موانع بینشی

مأخذ: یافته‌های تحقیق، *۱: خیلی کم، ۲: کم، ۳: تا حدی، ۴: زیاد، ۵: خیلی زیاد

بررسی رابطه بین متغیرهای فردی و حرفه‌ای و پیش برد کشاورزی ارگانیک از دیدگاه کشاورزان و کارشناسان نتایج حاصل از ضریب همبستگی بین جنسیت و دیدگاه کشاورزان و کارشناسان به پیش برد کشاورزی ارگانیک تفاوت معنی‌دار وجود ندارد. همچنین بین سابقه اشتغال کشاورزان و کارشناسان با دیدگاه پیش برد کشاورزی ارگانیک توسط آن‌ها همبستگی منفی وجود دارد اما معنی‌دار نمی‌باشد. رابطه منفی نشان می‌دهد که هرچه سابقه اشتغال بالاتر رفته پیش برد کشاورزی ارگانیک از دید آن‌ها کمتر می‌باشد به این دلیل که افراد با سابقه بیشتر تمایل کمتری جهت تغییر شرایط موجود خود دارند. متغیر دیگر مورد بررسی سن کشاورزان و کارشناسان است که رابطه‌هایی منفی با پیش برد دیدگاه کشاورزی ارگانیک داشته و همچنین در سطح ۱۰ درصد نیز معنی‌دار می‌باشد می‌توان این‌گونه برداشت کرد که هر چه افراد مسن‌تر باشند قدرت ریسک‌پذیری و تغییر شیوه کشاورزی معمول خود به کشاورزی ارگانیک کمتر است که با سابقه افراد نیز متناسب می‌باشد. همچنین بین تحصیلات و پیش برد کشاورزی ارگانیک از دیدگاه کشاورزان و کارشناسان منطقه رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح ۱۰ درصد برقرار است که نتیجه می‌شود هر قدر تحصیلات افراد بالاتر پیش برد کشاورزی ارگانیک از دیدگاه آن‌ها بیشتر می‌باشد. در نهایت آخرین متغیر مورد بررسی، متغیر حرفه‌ای افراد در زمینه میزان آشنایی با کشاورزی ارگانیک است که این متغیر با پیش برد کشاورزی ارگانیک رابطه مثبت داشته و در سطح بسیار بالایی نیز معنی‌دار می‌باشد، زیرا هر قدر این کشاورزان و کارشناسان آشنایی بیشتری با کشاورزی ارگانیک داشته باشند پیش برد کشاورزی ارگانیک بیشتر می‌گردد (جدول ۸).

جدول ۸- رابطه بین متغیرهای فردی و حرفه‌ای و پیش برد کشاورزی ارگانیک از دید پاسخ‌دهندگان

متغیر	ضریب همبستگی r	Sig.
جنسیت	-۰/۰۹۵	۰/۴۰۰
سابقه اشتغال	-۰/۰۵	۰/۶۶۲
سن ⁺	-۰/۰۳*	۰/۰۷۹
تحصیلات ⁺	۰/۱۷۳*	۰/۰۱۲
میزان آشنایی با کشاورزی ارگانیک ⁺	۰/۵۷۱***	۰/۰۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق،⁺ برای تعیین همبستگی این متغیرها از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شده است. *، ** و *** به ترتیب در سطح ۱، ۵ و ۱۰ درصد معنی‌دار می‌باشند.

بررسی رابطه بین عوامل بازدارنده و پیش برد کشاورزی ارگانیک از دیدگاه کشاورزان و کارشناسان آزمون همبستگی نشان می‌دهد که بین میزان اهمیت موانع اقتصادی عوامل بازدارنده و دیدگاه کشاورزان در سطح ۱۰ درصد رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. همچنین بین موانع بینشی و دیدگاه کشاورزان و کارشناسان رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح ۱ درصد وجود دارد؛ اما موانع شناختی و اطلاعاتی دارای رابطه مثبت با پیش برد کشاورزی ارگانیک از دیدگاه کشاورزان و کارشناسان دارد اما معنی‌دار نمی‌باشد (جدول ۹).

جدول ۹- رابطه بین عوامل بازدارنده و پیش برد کشاورزی ارگانیک از دید پاسخ‌دهندگان

متغیر	ضریب همبستگی r	Sig.
موانع اقتصادی	۰/۵۰۳*	۰/۰۷۶
موانع شناختی و اطلاعاتی	۰/۰۱۹	۰/۸۷۰
موانع بینشی	۰/۳۰۳***	۰/۰۰۶

مأخذ: یافته‌های تحقیق، *، ** و *** به ترتیب در سطح ۱، ۵ و ۱۰ درصد معنی‌دار می‌باشند.

نتیجه‌گیری و بحث

با توجه به نتایج به‌دست‌آمده موانع اقتصادی از نظر اهمیت در اولویت قرار داشت که بایستی در مرحله اول به حل این موانع پرداخته شود که از بین گزینه‌های مطرح‌شده یکی از آن‌ها طول دوره گذر که زیان مالی به همراه دارد و دیگری وجود بازار نامناسب برای فروش محصولات ارگانیک می‌باشد. با توجه به نتایج به‌دست‌آمده رفع موانع اقتصادی، در ارجحیت هستند. در مورد موانع شناختی و اطلاعاتی نیز انتظارات نابجا از میزان عملکرد و وجود تصورات غلط کشاورزان در تبدیل مزارع خود به شیوه ارگانیک از مهم‌ترین موانع شناختی بودند. در مورد موانع بینشی عمده‌ترین

مشکل تردید در تصمیم‌گیری به‌منظور به‌کارگیری کشاورزی ارگانیک بود. درنهایت پس از بررسی رابطه بین متغیرهای فردی و پیش برد کشاورزی ارگانیک، میزان آشنایی با کشاورزی ارگانیک در سطح ۹۹ درصد معنی‌دار و رابطه مستقیمی با پیش برد کشاورزی ارگانیک داشت هماهنگ بود اما سایر عوامل فردی شامل جنسیت، تحصیلات، سابقه اشتغال و سن رابطه عکس داشتند و تنها عامل سن معنی‌دار شده بود که این نتایج با یافته‌های تادلیتی و همکاران (۲۰۰۹)، استوبلار و همکاران (۲۰۰۶) و قدیمی و همکاران (۱۳۹۱) مطابقت دارد؛ اما در بررسی رابطه بین موانع با پیش برد کشاورزی ارگانیک همه عوامل شامل عوامل اقتصادی، شناختی و اطلاعاتی و بینشی رابطه مستقیم داشتند و از بین آن‌ها موانع اقتصادی و بینشی معنی‌دار شده که موانع اقتصادی بیش‌ترین تأثیر را داشته است که با نتایج اولویفیز و همکاران (۲۰۱۰) و کریمی و همکاران (۱۳۹۰) مطابقت دارد.

پیشنهادها

- با توجه به یافته‌های تحقیق می‌توان چند پیشنهاد زیر را ارائه نمود.
- بازار نامناسب برای فروش محصولات ارگانیک از دغدغه‌های اقتصادی تولیدکننده‌ها می‌باشد. دولت می‌تواند با ایجاد محیط امن برای کسب‌وکار و ایجاد بازاری مناسب برای محصولات کشاورزی ارگانیک تا حدودی کشاورزان را به سمت تولید محصولات کشاورزی ارگانیک سوق دهد.
  - با توجه به نتایج انتظارات نابجا از میزان عملکرد نیز در بخش ترویج و آموزش کشاورزی می‌توان به کمک برگزاری کلاس‌ها و دوره‌های آموزشی همچنین توزیع بروشور و مجلات تا حدودی از موانع شناختی کاست.
  - همچنین عمده‌ترین مشکل با توجه به نتایج تردید در تصمیم‌گیری انتقال مزارع و واحدهای تولید به سمت ارگانیک است که در این زمینه جهت تشویق کشاورزان پیشنهاد می‌شود از یارانه نهاده و وام‌های بلندمدت استفاده گردد.

منابع مورد استفاده

- ۱- پورسعید، ع. ر. اشرفی سامانی، ا. فتحی و م. شریفی راد، ۱۳۹۲، بررسی دانش کارشناسان وزارت جهاد کشاورزی نسبت به کشاورزی ارگانیک، مجله تحقیقات نظام سلامت، ۳۲۰: ۳-۹، ۳۳۱
- ۲- چخماقی یزدی، م؛ و ع. مرادی عهدیه، ۱۳۸۶، کشاورزی ارگانیک راه نجات بشر، مجله دام کشت و صنعت، ۸(۹۸): ۱-۱۸

- ۳- دهقانان، س.، ع. کوچکی، ع. کلاهی اهری، ۱۳۷۵، اقتصاد اکولوژیک و اقتصاد کشاورزی ارگانیک، چاپ اول، واحد جهاد دانشگاهی مشهد. مشهد، ایران.
- ۴- سیلسیور، م. و م.ر. ممیزی، ۱۳۸۵، مدیریت استفاده از نیتروژن در تولیدات کشاورزی، انتشارات مرز دانش، چاپ اول، تهران، ایران، ۱۰۸.
- ۵- علی بیگی، ا. ح. ه. ایروانی، ح. شعبانعلی فمی، خ. کلانتری و س.ر. میرایی آشتیانی، ۱۳۸۵، تحلیل نگرش اعضای هیئت‌علمی دانشکده‌های کشاورزی کشور نسبت به کشاورزی پایدار، علوم کشاورزی ایران، ۲(۳۷): ۲۷۷-۲۸۵.
- ۶- علی پور، ح. ر. فلاح جلودار، ش. مقدس فریمانی، ۱۳۸۷، دانش و گرایش محققان سازمان ترویج، آموزش و تحقیقات کشاورزی نسبت به کشاورزی پایدار، فصلنامه پژوهش و سازندگی، ۱۱۰-۱۱۹.
- ۷- فتحی، ه.، ۱۳۸۷، کشاورزی در جهان، موسسه پژوهش‌های اقتصادی و برنامه‌ریزی، تهران، ایران.
- ۸- قدیمی، ع. ر. ح. شعبانعلی فمی و ع. اسدی، (۱۳۹۱)، بررسی عوامل مؤثر بر نگرش کشاورزان نسبت به کشاورزی ارگانیک (مطالعه موردی: شهرستان فریدن)، مجله پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، ۵(۴): ۶۹-۸۰.
- ۹- کریمی، الف. ح. صدیقی و ع. بابایی، ۱۳۹۰، بررسی موانع پیش برد کشاورزی ارگانیک از دیدگاه کارشناسان وزارت جهاد کشاورزی، مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، ۲(۴۲): ۲۳۱-۲۴۲.
- ۱۰- ملک سعیدی، ح. ع. آجیلی، ک. رضایی مقدم، ۱۳۸۸، عوامل مؤثر بر دانش کارشناسان کشاورزی سازمان جهاد کشاورزی استان خوزستان نسبت به کشاورزی ارگانیک، مجله تحقیقات و توسعه کشاورزی ایران، ۴۰(۲): ۸۱-۹۱.
- ۱۱- یعقوبی، ج.، الف. ناصری، ۱۳۸۹، بررسی راهکارهای حمایت از کشاورزان ارگانیک کار ایران، اولین همایش ملی کشاورزی پایدار و تولید محصول سالم، اصفهان.
- 12- Acs, S. 2006, Bio-economic modelling of conversion from conventional to organic farming, *PHD*, Thesis, Wageningen University, The Netherlands, 152 pp.
- 13- Acs, S., P. B. M., Berentsen, M. Wolf, & R. B. M. Huime, 2005, Bio-economic modeling of arable farming system. Comparison of conventional and organic farming systems in Netherlands. Business Economic Group, Department of Social Sciences, Wageningen University, Netherlands.
- 14- Akbari, M. & Asadi, A. 2008, A comparison study of Iranian consumers versus extension experts attitudes towards agricultural organic products (AOP). *American Journal of Agriculture and Biological Sciences*, 3 (3): 551-558.

- 15- Golzardi, F., S. Sarvaramini & M. R. Ardakani, 2012, Assessment the agricultural Student attitudes towards organic farming (case of iran), *Research Journal of Applied Sciences, Engineering Technology*, 4(3): 191-195.
- 16- Golzardi, F., S. Sarvaramini, K. Sadatasilan & M. S.arvaramini, 2012, Investigating factors affecting knowledge of agricultural science students of bu-ali sina university of iran toward organic farming, *Research Journal of Applied Sciences, Engineering Technology*, 4(7): 781-785.
- 17- Oelofse M, Jensen HH, Abreu LS, Almeida GF, Hui QY, Sultan T and Neergaard AD, 2010. Certified organic agriculture in China and Brazil: Market accessibility and outcomes following adoption. *Ecological Economics* 69(9): 1785-1793.
- 18- Stobbelaar, D.J., Casimir, G. Borghuis, J. Marks, I. Meije, L. & Zebeda. S. 2006. Adolescents attitudes toward organic food :A survey of 15-to16 years old school children. *Internatinal Journal of Consumer studies*.21, 45-60.
- 19- Tatlidil, F. F., Boz, I. & Tatlidil, H. 2009. Farmers perception of sustainable agriculture and its determinants: A case study in Kahramanmaras province of Turkey. *Enviromental Development Sustainable*, 11, 1091-1106.
- 20- Wheeler, S. 2008, Whatinfluences agricultural professionals views towards organic agriculture? *Ecological Economics*, 65(1), pp 145-154.